

Rácz Lajos–Bebesi Zoltán:

A NEMZETBIZTONSÁGI OKTATÁS TARTALMI ÉS FORMAI VÁLTOZÁSAI AZ NKE MEGALAKULÁSÁT KÖVETŐEN

Rezümé:

A nemzetbiztonsági felsőoktatás története. A minőségi nemzetbiztonsági felsőoktatás előfeltételei. A katonai nemzetbiztonsági szakirányú képzés kezdeti tapasztalatai. A nemzetbiztonsági intézményi rendszer változásainak visszatükröződése az oktatásban.

Kulcsszavak:

nemzetbiztonsági felsőoktatás; nemzetbiztonsági szakirányú képzés; nemzetbiztonsági intézményi rendszer.

Rácz, Lajos – Bebesi, Zoltán:

CHANGES OF FORM AND MATTER IN THE NATIONAL SECURITY EDUCATION AFTER THE ESTABLISHMENT OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE

Abstract:

History of the higher education in the national security. Prerequisites of the qualitative higher education in the national security field of study. Early experiences of the national security field of study education. The reflection of the changes of the national security institution system in the education

Key words:

higher education in the national security; national security field of study education; national security institution system.

Jelen tanulmányban¹ az alábbi kérdésekkel foglalkozunk:

- A nemzetbiztonsági felsőoktatás története.
- A minőségi nemzetbiztonsági felsőoktatás előfeltételei.
- A katonai nemzetbiztonsági szakirányú képzés kezdeti tapasztalatai.
- A nemzetbiztonsági intézményi rendszer változásainak visszatükröződése az oktatásban.

¹ A 2012. május 24-én a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen megrendezett *Nemzetbiztonsági kihívások, nemzetbiztonsági szolgálatok* című szakmai-tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

A nemzetbiztonsági felsőoktatás története

A megrendelő szervezetek igényei szerint a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen indult be az ún. egységes nemzetbiztonsági képzés, amelyben a nemzetbiztonsági szolgálatok és a titkos információgyűjtésre felhatalmazott egyéb (rendőri, ügyészségi, vám- és pénzügyőrségi) szervezetek által küldött (vagy onnan jelentkezett) hallgatók vehettek részt, ha megfeleltek a felvételi vizsgán. 2010-ig összesen 11 szervezet volt potenciálisan érintett ebben a különleges oktatásban. A küldő szervezetek sora később kibővült az újonnan létrehozott Terrorelhárító Központtal és az egykori Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Rendőri Szervek Védelmi Szolgálatát felváltó, belügyminisztériumi (ORFK) alárendeltségben tevékenykedő Nemzeti Védelmi Szolgálattal.

A képzés kettős célt szolgált: egyrészt a korszerű elvárásoknak megfelelő nemzetbiztonsági szakmai ismereteket nyújtani a szolgálatok és a különleges rendőri szervek állományának, másrészt mindezeket megfeleltetni a felsőoktatásban bevezetett ún. bolognai rendszer követelményeinek, azaz lehetővé tenni a különböző jogszabályokban meghatározott beosztásokhoz előírt egyetemi végzettséget tanúsító diploma megszerzését is. Ily módon a két követelmény (egyetemi diploma és szakirányú képzettség) egyszerre érvényesülhetett. A szolgálatok egyre bővülő feladatai és ugyanakkor szűkülő létszámviszonyai csak ezt a komplex megoldást tették elfogadhatóvá.

Az egyetemi képzés rendszerének megfelelően a nemzetbiztonsági oktatás alap- és mesterszakon, valamint doktori képzés keretében valósult meg. Az első kettő csak a meghatározott szervezetek hivatásos állománya számára volt elérhető, míg az utóbbira bárki jelentkezhet, aki a Hadtudományi Doktori Iskola Nemzetbiztonsági Tudományszak felvételi követelményeinek megfelel. Ennek háttérében az az elgondolás húzódtott meg, hogy míg a konkrét, praktikus, alkalmazandó nemzetbiztonsági szakmai ismeretekre kizárólag a hivatásos állománynak van szüksége, addig nemzetbiztonsági (elméleti) tanulmányokat a komplex társadalomtudományok (politológia, közgazdaság, nemzetközi kapcsolatok, történelem stb.) civil művelői is korlátozás nélkül folytathatnak.

A nemzetbiztonsági alapképzési (BSc) szak akkreditációs dokumentumokban lefektetett képzési célja az volt, hogy felsőfokú végzettséggel és szakképzettséggel rendelkező nemzetbiztonsági szakértőket képezzen a speciális rendeltetésű nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint más, erre feljogosított megrendelők számára, akik korszerű általános és szaktudományi, elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkeznek, egyúttal kellő alapokat szereznek a képzés második felsőoktatási ciklusban, mesterszinten történő folytatásához.

A nemzetbiztonsági alapképzési (BSc) szak képesítési követelményeit az OM (Oktatási Minisztérium) 15/2006-os (IV. 3.) rendelete határozta meg. Eszerint:

- Az oklevélben szereplő szakképzettség megnevezése: nemzetbiztonsági szakértő.
- A képzési idő: 6 félév.
- A tanórák (kontaktórák) száma a nappali képzésben minimum 1800 tanóra; a levelező képzésben minimum 540 tanóra.
- Az oklevél megszerzéséhez szükséges kreditek száma: 180.

- Az elméleti és gyakorlati képzés arányai: 65:35.
- Szakmai gyakorlat: 10 hét (nappali képzésben).
- A végzettség szintje: BSc.
- Idegen nyelvi követelmény (a diploma megszerzéséhez, „kimenetkor”): középfokú („C”) vagy STANAG 2222.

A szak alaptanterve szigorlati tantárgyként nevesítette a jogi ismereteket, azon belül általános, hadijogi és (dupla óraszámú és kredit-értékkel) szakági (nemzetbiztonsági) jogi ismereteket foglalva egységbe.

Az összetett záróvizsga két részből állt: a szakdolgozat megvédéséből és a komplex szóbeli vizsgából.

A záróvizsga tantárgyai:

- Nemzetbiztonsági szakmai ismeretek I–II. (10 kredit).
- Idegen titkosszolgálati ismeretek (5 kredit).
- HUMINT-ismeretek (5 kredit).
- Technikai adatszerzési ismeretek I–II. (9 kredit).

Az akkreditációs kérelem mellékleteként beadott, a tanórákat (tantárgyakat) és a kreditpontokat szemeszterenként áttekintő kimutatás értelmében a megrendelők által igényelt – és az egyetemi követelményekkel is összhangban lévő – fő ismeretköröket három csoportba oszthatjuk. Ezek a következők:

- Általános alapismeretek (például politikaelmélet, jogi ismeretek, közgazdaságtan, pszichológia, informatika, vezetés- és szervezéselmélet).
- Általános katonai és rendvédelmi ismeretek (hadtudomány, rendészet, hadijog, hadtörténelem, haditechnika).
- Szakmai ismeretek (például szakági [nemzetbiztonsági] jog, nemzetbiztonsági szakmai és speciális ismeretek, titkos információgyűjtés, információk elemzése-értékelése stb.).

Az a „fegyvertény”, hogy az ún. bolognai rendszerben az elsők között történt meg a nemzetbiztonsági szak (BSc, MSc) akkreditálása, elsősorban az azóta elhunyt dr. Izsa Jenő érdeme. 2005-től 2009-ig *Nemzetbiztonsági Szakcsoport*, 2009. szeptembertől 2012. február 1-ig *Nemzetbiztonsági Tanszék*, 2012. február 1. óta *Nemzetbiztonsági Intézet* néven működik a nemzetbiztonsági oktatás központi intézménye. Az Intézet – dr. Bebesi Zoltán által tervezett – címerében karmai közt pecsétes diplomát tartó kiterjesztett szárnyú sas látható.

Az egységes nemzetbiztonsági képzés 2005/2006-os tanévben indult első évfolyamától kezdve 2011 végéig (a közben „kifutó” évfolyamok záróvizsgálatainak menedzselését is beleértve) dr. Héjja István jelentős részt vállalt az oktató és oktatásszervező tevékenységből. 2011-ig ő látta el a mesterszakon az osztályfőnöki teendőket, míg a BSc-képzésben dr. Bebesi Zoltán tette ugyanezt. A tanszéket (majd később intézetet) dr. Izsa Jenő távozása után egy ideig dr. Lenkey László mérnök dandártábornok, 2009. decembertől 2012. áprilisig dr. Rácz Lajos vezette. Jelenleg (2012. májusban) dr. Bebesi Zoltán a megbízott intézetigazgató vezeti.

BSc-szinten összesen hat osztály képzése indult és fejeződött be sikeresen. Valamennyi osztálynál volt lemorzsolódás, és – az idegennyelvi követelmények szigorúsága miatt – a sikeres záróvizsgát tett hallgatók közül

sem mindenki kapott egyetemi diplomát. Közben rendeltetését sikeresen betöltötte, a levelező tagozatos egységes nemzetbiztonsági képzés kifulladását jelzi, hogy a 2011/12-es tanévben már nem tudtunk új osztályt indítani, 2012/13-ra pedig nem is hirdettünk felvételit. 2013 szeptemberétől már egy megújított, korszerűbb, a polgári és a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok követelményeire alapozott szakirányú képzés feltételeit kell biztosítani a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) keretei között (alap- és mesterszinten).

Ami a mesterképzést illeti, annak képzési követelményeit az Oktatási Minisztérium már említett rendelete a következőkben határozta meg:

- A végzettség szintje: MSc.
- Az oklevélben szereplő szakképzettség megnevezése: okleveles nemzetbiztonsági szakértő.
- A képzési idő: 4 félév.
- A tanórák (kontaktórák) száma a nappali képzésben 1200 tanóra; a levelező képzésben 360 tanóra.
- Az oklevél megszerzéséhez szükséges kreditek száma: 120.
- Az elméleti és gyakorlati képzés arányai: 65:35.
- Szakmai gyakorlat: 2x2 hét.
- A szakdolgozathoz rendelt kreditek száma: 20.
- Idegen nyelvi követelmény: felsőfokú „C”, vagy STANAG 3333.

A záróvizsga tantárgyai (általános, azaz 2013-tól polgári nemzetbiztonsági szakirányon):

- A magyar kül- és biztonságpolitika.
- Biztonsági kihívások a 21. században.
- Külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok.
- Elhárítási ismeretek.
- Hírszerzési ismeretek.
- Információk elemzése és értékelése.
- Válságkörzetek elemzése.
- A polgári válságkezelés nemzetbiztonsági aspektusai.

A bolognai „felmenő” rendszer felépítéséből adódóan a mesterképzésben a 2009/10-es tanévben indult először osztály (amelynek tagjai 2011-ben államvizsgáztak), és az idén (2012-ben) végzett a másodjára, 2010-ben indult évfolyami csoport. Ezekre a levelező tagozatos osztályokra is érvényes volt a részbeni lemorzsolódás és a diplomát szerzett hallgatók viszonylag alacsony száma (szintén a nyelvi követelményeknek való meg nem felelés miatt).

A közszolgálati felsőoktatásban várható fejleményeket mintegy előre látva, és a változásokhoz a legkorábban alkalmazkodva, *2010-re kidolgoztuk a szakirányú (katonai és polgári) nemzetbiztonsági mesterképzés rendszerét*, és 2011. szeptemberben már egy ilyen, katonai osztályt indítottunk, nappali tagozaton. A felvételi eljárás és az első tanév tapasztalatai alapján kijelenthetjük, hogy ettől kezdve sokkal jobb beválási aránnyal számolhatunk, mint a korábbi, vegyes összetételű és levelező tagozatos tanuló csoportok esetében. A zárt rendszerben, külső helyszínen folyó oktatásban részt vevő valamennyi hallgató „C” típusú nemzetbiztonsági ellenőrzöttséggel

rendelkezik, és minimum egy középfokú, de inkább több, felsőfokú nyelvvizsgálója is van. Véleményünk szerint ez a (szakirányú és nappali) képzés lesz az NKE-n folyó korszerű nemzetbiztonsági oktatásban a jövő útja (további sajátosságokkal kiegészülve, amikre később még utalunk).

A minőségi nemzetbiztonsági felsőoktatás előfeltételei

Tapasztalataink szerint a minőségi nemzetbiztonsági felsőoktatás feltételeinek megteremtéséhez legalább három tényező megléte szükséges:

1. Megfelelő motiváltságú és tudású (általános műveltséggel és szakmai alapismeretekkel felvértezett) hallgatói állomány.
2. A nemzetbiztonság területén szerzett speciális tapasztalatokkal, szakirányú tudományos előképzettséggel (nemzetbiztonsági, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó tudományszakon szerzett PhD-fokozattal) és felsőoktatási tapasztalatokkal rendelkező oktatói állomány.
3. Kiváló minőségű szakirodalom.

Mindhárom tényező esetében bőven van még tennivalónk. Nézzük sorjában!

A hallgatók

A hallgatók – és a küldő intézmények – motiváltsága szempontjából a jelenlegi, alapjában véve költségtérítéssel rendszer nem felel meg a kívánalmaknak. A diákok a titkosszolgálat vagy a rendőri szervezet támogató nyilatkozatának birtokában és jelentős anyagi áldozatvállalásuk tudatában úgy érezhetik, hogy „joguk van” a diploma megszerzésére további kivételes erőfeszítések nélkül is. Márpedig a szolgálati kötelek maradéktalan ellátása mellett, a családban betöltött szerepnek is megfelelő, levelező tagozaton túlnyomórészt egyéni tanulással, az idegen nyelvismeret párhuzamos, saját erőből történő megszerzésével az egyetemi elvárások teljesítése – a jó képességeken túl – igenis extra erőfeszítést, rendíthetetlen szorgalmat, kitartást, odaadó buzgalmat, tudásvágyat, kíváncsiságot, lankadatlan érdeklődést követel. Mindez – különösen a BSc-s évfolyamokra jellemző, 20 év körüli életkorban – csak keveseknél van meg.

Természetesen az MSc-hallgatókra is többé-kevésbé érvényes a családi és munkahelyi lekötöttség, a korlátozott anyagi lehetőségek, a néhány éves szakmai tapasztalat nyújtotta hamis magabiztosság, a parancsnoki támogatásba vetett remények a diploma és az egyetemi végzettséghez kötött tiszti beosztás elnyerésére (ami például rendőrök esetében a szabályozók miatt egyáltalán nem garantált, ugyanis a nemzetbiztonsági szak számukra nem minősül szakirányú végzettségnek, vagyis a tiszti beosztás elnyeréséhez még további átképző tanfolyamot kell végezniük). Az NKE-n minden bizonnyal általánosan (de a nemzetbiztonsági oktatásban mindenképpen) bevezetendő, államilag támogatott képzési forma e problémáknak csak egy részére jelenthet megoldást.

Ami a hozott képességeket, alpműveltséget, tanulási készségeket illeti, a *diplomaosztások nyelvtudás hiánya miatti elmaradása tünet-értékű*. A képzés zárt jellege és a szolgálati előmeneteli rendszer követelményei garantálják, hogy a támogatott hallgatók a minimum felvételi követelmények

teljesülése esetén bekerüljenek a felsőfokú oktatásba. Egy nyílt, „piaci jellegű” felvételi versenyben azonban ezek a jelöltek alulmaradnának a jobb érettségi eredményt és a nyelvvizsgákért plusz pontokat hozó civil vetélytársaikkal szemben. Ez a kontraszelekció a diplomaosztáskor bosszulja meg magát. Az okok egyértelműek: a hallgatókat a közoktatási rendszer nem vértette fel az önerőből történő nyelvtanuláshoz szükséges képességekkel (például távoktatásban, az internet és multimédiás tananyagok segítségével), másrészt egyéni körülményeik és az anyagi helyzetük sem teszi lehetővé, hogy munkahelyi támogatás nélkül színvonalas nyelvtanfolyamra járjanak. Az NKE-n bevezetendő új finanszírozási, támogatási és nyelvtanítási rendszer itt is részleges megoldást jelenthet, miközben természetesen az oktatási szisztéma 2013 szeptemberéig megvalósítandó átfogó módosításában rejltő lehetőségeket is tanulmányoznunk kell.

Egyesek fejében – komoly (?) „szakmai” javaslatként – megfogalmazódott az elgondolás, hogy a probléma radikális megoldása érdekében egyszerűen szállítsuk le (az amúgy sem magas) be- és kimeneteli követelményeket a törvény által lehetővé tett minimumra, vagyis például mesterszakon a felvételi követelmény legyen középfokú nyelvvizsga egy idegen nyelvből, az elvárt kimenet pedig legyen ugyanez: egy középfokú nyelvvizsga. Vagyis a hallgató ne bővítse idegen nyelvi ismereteit, sőt felejtse el azokat (holott rendszeres karbantartás és továbbfejlesztés nélkül a nyelvtudás elenyészik).

Hírszerzők és elhárítók idegen nyelvtudás nélkül? Kis hazánk pedig mint a maffia, a jakuzák, a triádok, a drog-kartellek, a szélsőséges iszlám terroristák, a külföldi kémszervezetek és más effélék „paradicsoma”? Nem kell félniük a lelepleződéstől (amihez a titkos információgyűjtési módszerek alkalmazása döntő mértékben járulna hozzá), az illetékes szervek munkatársai úgysem értenék, amit a felvételeken hallanak...

Az oktatói állomány

A nemzetbiztonság területén szerzett speciális tapasztalatokkal, szakirányú tudományos előképzettséggel (nemzetbiztonsági, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó tudományszakon szerzett PhD-fokozattal) és felsőoktatási tapasztalatokkal rendelkező oktatói állomány biztosítása tekintetében a fő kihívást nem az ilyen szakemberek hiánya, hanem a személy- és munkaügyi, pénzügyi szabályozók, ösztönzők átgondolatlansága, differenciátlansága jelenti. Az ideális egyetemi oktató ezen a területen a felsorolt követelményeknek megfelelő „fiatal nyugdíjas”, egykori nemzetbiztonsági tiszt lehetne. Ehhez képest a fiatal nyugdíjasokat átminősítették járadékosokká; pénzkereseti lehetőségeiket pedig úgy korlátozták, hogy a vezető oktatói (docensi és egyetemi tanári) beosztásokra a törvényekben előírt illetményhez csak akkor juthatnának hozzá, ha lemondanának a járadékukról, illetve nyugdíjukról. Eközben egyébként egyetemi oktatói tevékenységet (óraadóként) elvben a hivatásosok is folytathatnának munka mellett, „másodállásban”. Az már más kérdés, hogy a munka melletti oktatást a parancsnokok általában nem engedélyezik, mert az bérfeszültségekhez és munkaszervezési plusz teendőkhöz vezetne, de ez is a nyugdíjasok foglalkoztatása melletti érv lehetne. Ehelyett az irányító minisztériumok hoztak egy rendelkezést, miszerint a hivatásos állományúak, amennyiben felkért előadóként részt vesznek a felsőoktatásban, ezt *ellenszolgáltatás nélkül*

kötelesek megtenni. Így (külső oktatók esetében) a felkészülési és órátartási idő biztosításával a parancsnok „kegyet gyakorol”, és a szolgálatoktól egyoldalúan függő helyzetbe hozza az Egyetemet.

A szolgálatok és az irányító minisztériumok részéről jól kivehető törekvés mutatkozik arra, hogy a nemzetbiztonsági szakmai oktatást és annak megszervezését a saját embereikkel, azaz hivatásos állományú, vezényelt munkatársakkal lássák el. Ez azonban – azon túl, hogy különböző pénzügyi és munkaügyi trükkök bevetését igényli – azzal az egyáltalán nem helyeselhető következménnyel is jár, hogy a szolgálatok a megrendelői igényeket nem a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetével együttműködve, hanem annak diktálva, irányítását megkaparintva érvényesítik, ami pedig az egyetemi követelmények erodálását, leépülését eredményezi (lásd például: nyelvtudás). Szakmai téren ez a megközelítés oda vezet, hogy a nemzetbiztonsági oktatás nem az NKE szolgálatokhoz kihelyezett felsőfokú képzése, hanem a szolgálatoknak az Egyetemre bevitt tanfolyami képzése formáját ölti. De vajon mit szól ehhez a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság?

Van itt még egy kényes kérdés, ami a szolgálatok társadalmi elfogadottságával és a tudomány, illetve az egyetemi oktatás és kutatás függetlenségével, hitelességével függ össze. Egy, talán érthetőbb és közismertebb, nemzetközi környezetbe átültetett példával szemléltetve: nagy különbség van a között, hogy egy nemzetközi hírű tudós egyetemi professzor a CIA számára is ad – kérésre – tanácsokat, és a között, ha egy nemzetközi hírű tudós egyetemi professzorról kiderül, hogy a CIA hivatásos tisztje, vagy még inkább: ügynöke. Még konkrétabban: annak idején Sherman Kent-et, a Yale Egyetem tudós történész professzorát fel lehetett kérni a CIA elemző-értékelő igazgatóságának vezetésére, de a fordított útvonal nem lenne járható: a CIA elemző-értékelő igazgatóságának vezetése senkit sem jogosítana fel arra, hogy elfoglalja a Yale Egyetem történelem tanszékének professzori székét.

A tudomány függetlensége és az oktatás szabadsága nem engedi meg a titkosszolgálati kontrollt (mint ahogy a politikait sem). A magyar valósághoz visszatérve: *az a törekvés, hogy egy egyetemi intézet és annak tanszékei vezetését (és a vezető oktatói beosztásokat) ne az adott tudományszak elismert művelői, hanem a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendőrség magas rangú (de szaktudományos eredményekkel nem büszkélkedhető) funkcionáriusai lássák el – elfogadhatatlan, mert belterjessé teszi és zsákutcába viszi a nemzetbiztonsági oktatást.*

A nemzetbiztonsági vezető lehet nagy tudású szakmabeli, de nem feltétlenül tudós/tanár alkat. Akinek mindkét területen vannak ambíciói, annak mindkét területen bizonyítania kell, méghozzá eltérő „célközönség” előtt. A titokvédelmi követelményeknek azonban minden körülmények között meg kell felelni. Különösen a műveleti területen dolgozó tapasztalt szakemberekre nézve érvényes az, hogy a zárt képzésben, külső helyszínen (a szakfelelős vagy a tantárgyfelelős egyetemi oktató felkérésére, főnöki engedéllyel) tarthatnak gyakorlati foglalkozásokat vagy elméleti tanórákat, de ettől még nem lesznek a nemzetbiztonsági tanulmányok felkent professzorai, sőt a nevüknek sem ajánlatos a szélesebb nyilvánosság, vagy akár a tudományos közösség előtt közzéjón forognia. A nyílt pályázaton beosztásukat elnyert egyetemi oktatókra ezek a megszorítások nem vonatkozhatnak, miközben a

„C” típusú nemzetbiztonsági ellenőrzést nekik is vállalniuk kell, és a titoktartási nyilatkozatot ők is aláírják. A titok azonban nem a nyílt egyetemi jegyzetekben leírt nemzetbiztonsági ismeret, társadalomtudományi vagy műszaki összefüggés, általános tudnivaló, vizsgán számon kérhető tudás, hanem annak konkrét ügyekben történő gyakorlati alkalmazása, az egyes szolgálatok saját szellemi tulajdonát képező speciális módszertani eljárás, belső előírás, „házi szabály”, amivel a hallgató egészen más feltételrendszer keretében, a munkaköréhez kapcsolódóan szembesül.

Az már az adott szolgálat felelőssége, hogy a *szakmai gyakorlatról* szóló igazolást kiadja. Az egyetemi szabályozóknak megfelelő óralátogatási és vizsgakötelezettség, illetve a szakdolgozat (diplomamunka) leadása és megvédése alól ez természetesen senkit sem mentesít, mint ahogy az egyetemi oktató sem bújhat ki az óraadási, tudományos kutatási, doktori és habilitációs, publikálási és egyéb követelmények teljesítése alól arra hivatkozva, hogy ő (a másik munkahelyén) „titokzatos” területet művel. Aki nem akarja, hogy a személye transzparens (átlátható) módon összefüggésbe kerüljön a nemzetbiztonsági oktatással, az el se induljon a nemzetbiztonsági szakos egyetemi oktatói helyekre kiírandó nyílt pályázaton.

Szögezzük le, hogy a nemzetbiztonsági felsőoktatás nem azonos ügynökök speciális feladatokra történő kiképzésével! Az okleveles nemzetbiztonsági szakértő nem feltétlenül hírszerző vagy elhárító (műveleti) munkakörben dolgozik (lehet mondjuk elemző-értékelő is). Képes viszont szakszerű és tudományos igényű véleményével, értékeléseivel, javaslataival, kezdeményezéseivel, tanácsaival támogatni a nemzetbiztonsági szférát érintő katonai, politikai, gazdasági, közigazgatási és egyéb döntéseket, és álláspontját mind a szakmai és tudományos körök, mind a (laikus) döntéshozók és szükség esetén a közvélemény számára is meggyőzően és érthetően megjeleníteni, indokolni.

Ha a végzős MSc-hallgatók okleveles nemzetbiztonsági szakértők lesznek, akkor nyilvánvaló, hogy a szak oktatóinak – az egyetemi besorolás feltételein túl – szakirányú (azaz nemzetbiztonsági témában szerzett) tudományos fokozattal kell rendelkezniük, és a felsőoktatási „rutin” előadói, foglalkozásvezetési, szervezési feladatok ellátása mellett a szakirányú tudományos kutatói és ismeretterjesztői (publikációs) tevékenység folytatására való alkalmasságukat és készségüket is bizonyítaniuk kell.

Az oktatók kiválasztásával és vezényléses biztosításával kapcsolatosan felmerül még az *összeférhetlenség* jogi problémája is. Tekintettel a fegyveres erőknél és testületeknél, valamint a titkosszolgálatoknál adható, illetve a felsőoktatásban járó illetménypótlékok különbözőségére, a főállású oktatókat katonai és rendőri szakokon (ha még hivatásos állományúak) általában – beleegyezésükkel – eredeti beosztási illetményük meghagyása mellett vezénylik az Egyetemre. A nemzetbiztonsági szolgálatok sem járhatnak el másként (fedett állományú munkatárs ezért szóba se jöhet a Nemzetbiztonsági Intézethez vezénylés szempontjából). A vezényelt oktatók eredeti munkaköre viszont nem várja meg őket, mivel a szolgálatnál teljesített feladataikat valakinek el kell látni akkor is, amikor ők az egyetemen tanítanak (egyszerre két főállású munkakört nem tölthetnek be). A visszaút tehát nem garantált, több okból sem. Példának okáért a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál, amelynek hivatásos munkatársai a törvény erejénél fogva nemcsak nemzetbiztonsági tisztek, hanem katonák is, vagyis

már eleve vezényeltek, kettős vezénylésről van (lenne) szó, és a parancsnokuk aligha adhat garanciát a visszafogadásukra (különösen a nemzetbiztonsági szférát érintő törvénymódosítások, átszervezések, összevonások és létszámleépítések ütemének fennmaradása mellett).

Másrészről „eredeti beosztásának meghagyásával” (mint „visszavonulási terepszakasz” előkészítésével) párhuzamosan az új, egyetemi oktatói munkakör betöltése azért is kivitelezhetetlen, mert jelen esetben a nemzetbiztonsági szolgálatok a megrendelők, az Egyetem pedig a szolgáltatást teljesítő, és a kettő nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen. Egyszerre ugyanaz a személy nem lehet az eladó és a vevő képviselője is. Bármennyire is kecsegtetőnek látszik abból a szempontból, hogy az adott szolgálat széleskörű rálátással bírna az egyetemi oktatásszervezés tartalmi és formai elemeire, valamint teljesen kontrollálhatná azokat (még a felsőoktatási törvény ellenében is), az egyetemi oktatónak az Egyetem érdekeit kell elsősorban képviselnie és a tanszékvezetője (intézetvezetője) utasításait kell végrehajtania, nem a vezénylő szervezetnél maradt szolgálati előjárója parancsait. Az illetékes miniszterek a jogszabályoknak megfelelő együttműködésre kötelezték a szolgálatokat és az egyetemet, nem arra, hogy egyik a másik fölött törvénytelenül átvegye az irányítást.

A szakirodalom

A kiváló minőségű szakirodalom az egyetemi oktatásban nélkülözhetetlen. Tekintettel arra, hogy a Nemzetbiztonsági Szak a nemzetvédelmi és katonai területen belül a védelmi képzési ághoz került besorolásra, és így lett akkreditálva, a ZMNE (majd NKE NBI) felelőssége, hogy a szak oktatásához szükséges magyar nyelvű tansegédleteket (jegyzeteket, tankönyveket) biztosítsa. A szakalapítás óta született kifejezetten nemzetbiztonsági és ahhoz szorosan kapcsolódó témákban saját kiadású jegyzetek.² Ugyanakkor sürgető feladat lenne az NKE-n folytatandó „új típusú”, szakirányú nemzetbiztonsági oktatás alátámasztására rendelt, katonai és polgári specifikumokat tükröző jegyzetek és egységesen használható tankönyvek elkészítése 2013. szeptemberig.

A magyar nyelvű tansegédletek megírásának szorgalmazása azonban egy pillanatra sem feledtetheti azt, hogy az idegen (elsősorban angol) nyelvű szakirodalom beható ismeretének megkövetelése nélkül senkiből sem lehet okleveles nemzetbiztonsági szakértőt faragni.

Mind az egyes szolgálatok, mind pedig az Egyetem könyvtára bőségesen tartalmaz tudományos igényű, az oktatásban felhasználható magyar- és idegen nyelvű könyveket, folyóiratokat, amelyek nem porosodhatnak a polcokon olvasatlanul. Egy szakdolgozat, vagy még inkább egy diplomamunka ma már elfogadhatatlan a nemzetközi szakirodalom alapos feldolgozása nélkül. Egyszerűen érthetetlen, hogy egyáltalán hogyan merülhetett fel bárkiben is a szakon támasztott idegen nyelvi követelmények csökkentésére vonatkozó javaslat (ahelyett, hogy a szakmai angol nyelv elsajátításának és alkalmazásának feltételein gondolkodnánk el).

² Például Izsza Jenő: Nemzetbiztonsági alapismeretek (A titkosszolgálatok működése); Héjja István (szerk.): Idegen titkosszolgálatok; Rácz Lajos: Diplomácia – katonadiplomácia; Héjja–Kenedli: Az elemző-értékelő munka elméleti és gyakorlati kérdései és mások.

A katonai nemzetbiztonsági szakirányú képzés kezdeti tapasztalatai

A 2011-ben indult katonai nemzetbiztonsági szakirány kidolgozását és megvalósítását példaértékűnek szántuk a polgári nemzetbiztonsági oktatás számára is.

A munka 2010 októberében indult meg a miniszteri biztos, Deák János ny. vezérezredes feladatszabását követően, a két katonai nemzetbiztonsági szolgálat és a ZMNE elvi megállapodása alapján, a kijelölt felelősök szakmai irányítása mellett. A kidolgozást dr. Rácz Lajos (ZMNE) irányította, dr. Kis-Benedek József (ZMNE), dr. Héjja István (ZMNE), dr. Sallai Imre (MK KFH) és dr. Kobolka István (MK KBH) részvételével. Valamennyien több évtizedes nemzetbiztonsági és/vagy felsőoktatási tapasztalattal rendelkező, PhD (CSc) fokozatos egyetemi docensek, nyugállományú (egy esetben még aktív) ezredek.

Az egyetem szenátusa decemberben fogadta el a szak (szakirányokkal) módosított alaptantervét. 2011. április 15-én a ZMNE rektora és a KFH főigazgatója (utóbbi mindkét katonai szolgálat nevében) aláírta azt az oktatási és tudományos együttműködési megállapodást, aminek alapján szeptemberben elkezdődhetett a hivatásos katonai nemzetbiztonsági tisztek mesterszintű szakirányú képzése.

A kidolgozás és a megvalósítás során a következő irányelveket tartottuk szem előtt:

- Alapvetően nappali tagozatos oktatás, a levelező képzés lehetőségének fenntartása mellett.
- A hallgatók egyetemi szakmai tanulmányaikkal párhuzamosan szervezett idegennyelv-képzésben is részt vesznek.
- A képzés zárt jellegű, azaz csak a munkahelyi támogatással bíró jelentkezők közül válogatott és a követelményeknek megfelelő, a feltételeket vállaló hivatásos állomány vehet benne részt.
- Az oktatás az egyetem telephelyének nyilvánított külső helyszínen folyik, ahol a nyitott felsőoktatási intézményekre jellemző szokásos „jövés-menést” a szolgálatok igényeihez igazított szigorú biztonsági követelményeknek megfelelően lehet szabályozni.
- A hallgatók és a szakoktatók nemzetbiztonsági ellenőrzöttségének, a képzés zárt jellegének és a helyszíni sajátosságoknak köszönhetően a tananyagok belső tartalmát illetően lehetőség van titokvédelmi minősítéssel ellátott információk átadására is (például esettanulmányok, szakmai gyakorlat keretében), de a számonkérés (szigorlatok és államvizsgák) minden esetben külső tudományos szaktekintélyek bevonásával, ellenőrizhetően, az egyetemi követelményekkel összemérhetően történik.
- Az oktatás gyakorlati és alkalmazás-orientált, de a felső szintű általános műveltségre és a tudományos elméleti alapokra épül, továbbá annak a közsolgálati (hivatásos) életpályára és az értelmiségi létre, az annak megfelelő habitusra és etikai hozzáállásra is fel kell készítenie.
- Ily módon az alaptanterv összességében mindkét szerződő fél igényeinek megfelel, mert a nemzetbiztonsági szolgálati és szakmai,

minőségi követelményeket összeegyezteti a felsőoktatási törvényben és az egyetemi szabályozókban megfogalmazott formai és tartalmi kritériumokkal, minőségi elvárásokkal.

Az új típusú (szakirányú) nemzetbiztonsági felsőfokú képzés tantárgystruktúrájának kialakításakor az alapozó általános ismeretek, valamint a szaktudományi és az érintező társterületek belső arányainak meghatározásakor kiinduló pontként vettük figyelembe, hogy a 2011. évi XXXVI. törvény (a Nemzeti Közszolgálati Egyetem létesítéséről) a közszolgálati ágazaton belül a nemzetbiztonsági ágazatot – a polgári közigazgatás, a rendvédelem és a honvédelem mellett – önálló képzési ágként nevesítette. A 2011. évi CXXXII. törvény (a Nemzeti Közszolgálati Egyetemről) hasonló alapállásból kimondja, hogy *„nemzetbiztonsági felsőoktatás: a nemzetbiztonsági ágazat szakembereinek felkészítése érdekében indított nemzetbiztonsági alapképzési szak, valamint a hozzá kapcsolódó mesterképzési szak”*.

Ez a megfogalmazás felvetheti azt a kérdést, hogy a „nemzetbiztonsági ágazat szakemberei” kifejezés alatt kizárólag a hivatásos nemzetbiztonsági tiszteket értjük, vagy esetleg az ágazatban szerepet játszó más közszolgálati szakemberek számára is nyitva áll ez a felsőoktatási képzési lehetőség (például jogászok, politológusok, közgazdászok, nyelvészek, informatikusok és a jogalkotásban, a „civil ellenőrzésben” érintett politikusok mesterszintű vagy szakirányú továbbképzése).

Véleményünk szerint a hivatásos tisztek külső helyszínen megvalósuló „zárt” képzése nem zárja ki, hogy ugyanazon tanterv alapján (de a felsőfokú végzettség szempontjából közömbös minősített információk visszatartásával) civil szakértők számára is induljanak osztályok. Ha ezt a lehetőséget eleve elvetjük, akkor azzal beismernénk, hogy a nemzetbiztonsági oktatás nem felel meg a bolognai szisztémának. Az ún. bolognai rendszer lényege ugyanis a nyitottság, az átjárhatóság, az egységes nemzetközi elfogadhatóság.

A különböző területek közötti átjárhatóság (a közszolgálati életpályamoddellel összhangban) az NKE-ről szóló törvényekben is kifejezésre jut. Ennek megfelelően a nemzetbiztonsági alapismeretek oktatása az NKE-n folyó bármilyen szakos képzés keretében a közös alapozó (közszolgálati) tantárgy-modul részét kell, hogy képezze. Az erről kezdeményezett vita (megvalósítás helyett) nemcsak, hogy értelmetlen, hanem törvénytelen is. Az ágazati arányok (tantárgy- és óraszámok) meghatározása a közszolgálati alapismeretek oktatásán belül természetesen lehet szakmai eszmecsere tárgya.

Munkatársaink 2013 szeptemberétől az Egyetem összes karán (és azok valamennyi szakján) oktatnak és vizsgáztatnak, továbbá – mint eddig is – szakdolgozati és diplomamunka, valamint doktori témavezetői és konzultációs feladatokat látnak el, TDK-dolgozatokat menedzselnek, hazai és külföldi oktatási és tudományos együttműködésben vesznek részt. Ezért az intézeti (tanszéki) körletlakantanya-, sőt titkosszolgálati fedett objektumokat idéző zártságának szorgalmazása, bonyolult beléptetési rendszerek fejlesztése, az objektumvédelmi előírások látványos szigorítása célszerűtlen és kontraproduktív. A szolgálatok minősített anyagait nem kell az Intézet központi körletébe behozni, erre való a külső helyszín. Az Intézet szervezeti egységei nem titkosszolgálati kirendeltségek, hanem egyetemi tanszékek.

A nemzetbiztonsági intézményi rendszer változásainak visszatükröződése az oktatásban

Az oktatás gyakorlati alkalmazás-orientáltsága azt is jelenti, hogy a magyar nemzetbiztonsági jogi és intézményi környezet tanulmányozására, kutatására és értelmezésére nagy gondot kell fordítanunk. Az NBI működtetésének és fejlesztésének szakmai munkaprogramja többek között az alábbi, ambiciózus célkitűzéseket is tartalmazza:

- Gyakorlati orientációjú, elméleti és alkalmazott tudományos kutatási programok kidolgozása és végrehajtásának irányítása a doktori iskola nemzetbiztonsági tudományszakjának bevonásával.
- Az intézet bázisán, hazai és nemzetközi oktatói és tudományos kutatóhelyekkel együttműködve szakmai műhely létrehozása; a nemzetbiztonsági tanulmányok területén elfoglalt központi, iskolateremtő szerepének kivívása az eredmények alapján (jövőkép).
- A szolgálatokkal együttműködve részvétel a hazai és NATO-, illetve EU-szintű nemzetbiztonsági és biztonságpolitikai stratégia-kidolgozó munka tudományos támogatásában.

A fenti szellemben folytatott kutatómunka részeredményei közül a magyar nemzetbiztonsági intézményi rendszer jogi és társadalomtudományi sajátosságainak értelmezése kapcsán – e helyütt csupán vázaltszerűen – egy olyan kérdéskört emelünk ki, amely mind az oktatás, mind a tudományos kutatás szempontjából lényeges. Annak vizsgálatát nevezetesen, hogy mi jellemzi a nemzetbiztonsági és a honvédelmi, a rendészeti, valamint a közigazgatási ágazat (és felsőoktatás) viszonyát?

Az 1949. évi – többször módosított, 2011. december 31-ig a rendszerváltást követően is érvényes – Alkotmány VIII. fejezete (A Magyar Honvédség és a rendvédelmi szervek) szerint ezen összevont kategória alá tartozott „*a Magyar Honvédség, a Határőrség, a Rendőrség és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok*”. A felsorolás nem tért ki az 1990-ben létrehozott katonai nemzetbiztonsági szolgálatokra, amelyeket nyilván ugyanúgy a Magyar Honvédség részének tekintett, mint a korábbi MNVK 2. Csoportfőnökséget. Ezzel azonban elhallgatta azt a lényeges változást, hogy az új katonai nemzetbiztonsági szolgálatok nem a vezérkar alárendeltjei, hanem a kormány irányítása alatt álló országos hatáskörű szervezetek, és ezért éppen úgy külön említést kívántak volna, mint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok. Ez utóbbiak viszont – bár kikerültek a BM szervezetéből – 1990 után is a rendvédelmi ágazathoz soroltak, miközben az 1995-ös nemzetbiztonsági törvény kifejezetten megtiltotta, hogy a rendészetért felelős miniszter irányítsa őket. További ellentmondás (volt), hogy az IH, amely „*külföldre irányuló és külföldi eredetű*” információkat gyűjt, az NBH-val (és a később létrehozott NBSZ-szel) megegyezően a rendvédelmi ágazathoz tartozott (legalábbis az Alkotmány szerint), ami úgy szakmai, mint politikai szempontból értelmetlen.

A 2012. január elsején életbe léptetett Alaptörvény nyitva hagyta ezeket a kérdéseket, sőt újakat vetett fel. *A rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok* című 46. cikk – címében és tartalmában is – azt a szemléletet

tükrözi, miszerint az összes nemzetbiztonsági szolgálat a rendvédelmi ágazathoz tartozik, a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokat is beleértve. (Lehetséges, hogy azokat a jogalkotó nem tekinti nemzetbiztonsági szolgálatoknak?).

A (6) bekezdés kimondja, hogy „*a rendőrség és a nemzetbiztonsági szolgálatok szervezetére, működésére vonatkozó részletes szabályokat, a titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazásának szabályait, valamint a nemzetbiztonsági tevékenységgel összefüggő szabályokat sarkalatos törvény határozza meg*”. Határozottan érezhető a kimondatlan tendencia a rendőrségi és a nemzetbiztonsági tevékenységek egy kalap alá vételére, amit az időközben beterjesztett – részben elfogadott, részben elvetett – különböző törvényjavaslatok ki is használtak. Tény, hogy ez a kategorizálás jobban összhangban van a nemzetbiztonsági szolgálatok új irányítási rendszerével (amelyben a rendészetért felelős miniszter „visszakapta” két polgári szolgálat irányításának jogát), de azt sejteti, hogy a jogalkotó nem bánná, ha az IH, sőt akár a katonai nemzetbiztonsági szolgálat (ok) is belügyminiszteri irányítás alá kerülnének, mint ahogy ez 2011 decemberében meg is fogalmazódott a kormány ún. „rendőrségi salátatörvény” javaslatában.

Azt is be kell ismernünk, hogy a figyelemre méltó gyorsasággal tető alá hozott Alaptörvény által megkövetelt jogharmonizációt nem sikerült ugyanilyen gyorsasággal véghezvinni abban az értelemben, hogy sok korábbi, a nemzetbiztonsághoz kapcsolódó jogszabályban megmaradtak az eltérő szellemiségű rendelkezések. Az Alaptörvényben a Rendőrséget és szócska választja el a nemzetbiztonsági szolgálatoktól, vagyis a közös kezelésmód ellenére a szolgálatok formálisan *nem rendvédelmi szervek*, hiszen ha azok lennének, akkor a rendészetért felelős miniszter nemcsak irányítaná őket, hanem integrálná is a Belügyminisztérium szervezetébe. Ezen az sem változtat, ha egyes nemzetbiztonsági szolgálatok a belső dokumentumokban visszatükröződő jövőképükben rendvédelmi szervként határozzák meg magukat, és nyilvános alkalmakkor előadásaikhoz a szolgálat címere mellett a BM logóját is használják. Ezzel szemben a hatályos 2009. évi CLV. (titokvédelmi) törvény – nem az Alaptörvény, hanem az érvénytelenített Alkotmány szellemében – az értelmező rendelkezések között (3.§, 13. pont) kimondja: e törvény alkalmazásában „*rendvédelmi szerv: a rendőrség, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, a büntetés-végrehajtási szervezet*”. És itt még megmaradt a „*polgári nemzetbiztonsági szolgálat* megkülönböztetés, sőt a törvény 4.§ o) alpontja a „*rendvédelmi szerv központi szerve*” mellett nevesíti a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat vezetőjét (amiről az Alaptörvény teljesen elfeledkezett).

Hetesy Zsolt *A titkos felderítés* című doktori értekezésében (2011) a rendőrségi törvény módosításával a mindaddig a nemzetbiztonsági törvény hatálya alá tartozó titkos információgyűjtő tevékenységekre feljogosított új rendőri szerv, a Nemzeti Védelmi Szolgálat létrehozása során alkalmazott szakmai és jogi lépések hatását értékelve mutat rá a következőkre:³ *Az NVSZ létrehozásának és hatáskör-növelésének deklarált célja a rendészeti szervek mellett a közigazgatás tisztaságának biztosítása, és az egységes belső biztonsági és bűnmegelőzési tevékenység kialakítása. Az egységes rendszer*

³ Kimelések a szerzőtől

itt sem jön létre, a kapcsolódó objektumvédelmi tevékenységet és a nemzetbiztonsági ellenőrzést továbbra is az AH és a KBH végzi. Az NVSZ hatáskör-növekedése a területen nehezen átlátható, átfedő hatásköröket hoz létre, az együttműködést az adatkezelési szabályok bizonytalansága is nehezíti. Az AH és az NBSZ belső biztonsági és bűnmegelőzési feladatainak NVSZ-hatáskörbe utalásával a szolgálatok egységes belső biztonsági rendszerét áldozták fel, amely komoly szakmai problémákhoz vezethet. (144–145. o.) Továbbá: a 2010–2011-es intézkedések a bűnüldözési és a nemzetbiztonsági tevékenység összehangolása helyett az egyes feladatok átcímkezését, bűnüldözési feladattá tételét célozták. Emellett egyfajta „lopakodó jogalkotással” megkezdődött az AH és az NBSZ „rendészetesítése”.

Az Alaptörvény nem egyértelmű és hiányos megfogalmazásai, a kapcsolódó jogszabályok harmonizációjának elmaradása és az így keletkezett réseket kihasználó „lopakodó jogalkotás” szétzilálja a nemzetbiztonsági szolgálatok vezetési és irányítási rendszerét, hatásköri tisztázatlanságokat és szakmai bizonytalanságot eredményez.

Miközben Hetesy a nemzetbiztonsági szolgálatok „elrendőrösödését” észrevételezi, egy másik, fiatal szakjogász, Bejczy Alexa a rendőri szervek „eltitkosszolgáltatóságára” hívja fel a figyelmet, és *Titkos információgyűjtés vs. jogállam* című doktori (PhD) értekezésének következtetései között az első helyen szögezi le: *a nemzetbiztonsági felderítést határozottan el kell különíteni a bűnüldözéstől.*

Az elkülönítés sem gyakorlati, sem elméleti síkon nem lehetséges, ha nem tesszük tisztába a fogalmakat. A leginkább zavaró hiányosságok az ún. „bűnügyi hírszerzés” körül összpontosulnak, amely ugyan rendőri tevékenység, de sokan összemoszák a nemzetbiztonsági célú (és módszertanú) hírszerzéssel-elhárítással.

A hatás- és feladatkörök egyértelmű elhatárolása és a hatékony együttműködés érdekében mind az oktatásban, mind pedig a rendvédelmi szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenységében jól láthatóan meg kell húzni az elválasztó vonalakat az olyan rokon (de különböző) kategóriák között, mint például az ún. *rendészeti hírszerzés* (angolul police intelligence), a *rendvédelmi hírszerzés* (law enforcement intelligence) és a *bűnügyi hírszerzés* (criminal intelligence). Az információs társadalom sajátosságaihoz alkalmazkodó *elemzés-központú rendvédelem* (intelligent policing) persze sokat átvehet a terrorizmus elleni küzdelem során született *hírszerzés-vezette műveletek* (intelligence-led operations) módszertanából, de ettől még sem céljait, sem pedig átfogó eszközrendszerét, jogi és szakmai alapjait tekintve nem lesz nemzetbiztonsági, még kevésbé „titkosszolgálati” tevékenység.

A Nemzeti Közszerzési Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének szervezeti felépítése a nemzetbiztonsági szolgálatok ágazati irányításának rendszeréhez igazodik. Az önálló képzési ágazattá történő „felértékelődést” visszatükrözve az, hogy a korábbi Nemzetbiztonsági Tanszék közigazgatásilag nem egészen egyértelmű státust nyert el „*a stratégiai és intézményfejlesztési rektorhelyettes irányítása alá tartozó intézet*” besorolással. Az intézet egy-egy katonai, illetve polgári nemzetbiztonsági tanszék keretében folytatja a szakirányok szerinti (de összehangolt, részben közös tematikákra épülő) oktatást a megrendelő szervezetek (a honvédelmi, illetve a belügyminiszter irányítása alatt álló nemzetbiztonsági szolgálatok)

igényei szerint. Ebből a szisztémából a megrendelői oldalon irányítástechnikai és szakmai okokból „kilóg” az IH, amelynek munkatársai az NKE-től függetlenül megszerzett civil egyetemi végzettségük mellé saját szervezésű belső tanfolyamokon kapják meg a feladataik ellátásához szükséges speciális szakmai tudást.

A két katonai szolgálat 2012. január 1-jétől érvényes összevonása egy korszerű szemlélet nyílt vállalását teszi lehetővé a nemzetbiztonsági felsőoktatásban is. A *katonai nemzetbiztonsági szolgálatok összevonásával kapcsolatos egyes feladatokról* szóló 128/2011. (XII. 2.) HM utasítás (3) pontja ugyanis kimondja: „Az MK Katonai Biztonsági Hivatal (a továbbiakban: MK KBH) mint önálló költségvetési szerv megszűnik, szervezeti egységei beolvadnak a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (a továbbiakban: KNBSZ) szervezetébe”. A (4) pont szerint „Az MK Katonai Felderítő Hivatal (a továbbiakban: MK KFH) megnevezése Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat megnevezésre változik”. Mindennek célja pedig az, hogy az (1) pont értelmében „a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok összevonásának eredményeként a katonai felderítő és elhárító tevékenység egységes ellátását, vezetését és koordinációját biztosító, a szakterületeken a hatékonyabb feladatellátást, valamint a költségvetési források takarékosabb felhasználását biztosító egységes szervezet és szervezeti felépítés kerül (jön) kialakításra”.

A nemzetbiztonsági törvény eddig is (az összevonás után a KNBSZ-re vonatkozó rész koncentráltabban) kifejezésre juttatta, hogy a szolgálatok feladatai között az első helyen a *felderítés*, és a második helyen az *elhárítás* áll. A bekezdésenként csoportosított feladatok első szava (felfedi, felderíti, megszerzi) mindenhol a *hírszerzésre* utal. Csak azt lehet elhárítani, amit felderítettünk. Ezt az alapvető felismerést tükrözi az a bátor intézkedés, ami a KBH megszüntetésében és szervezeti egységei beolvasztásában, a *KFH jogfolytonosságának fenntartásában* nyilvánult meg (a KNBSZ keretei között).

A rendszerváltás előtti, szovjet iskolán alapuló, kommunista titkosszolgálati rendszer a saját állampolgárait és a nyugati „imperialista” hatalmakat tekintette fő ellenségnek, ezért biztonsági és titkosszolgálati elsősorban „elhárító” szolgálatok voltak.

A nemzetbiztonság korszerű nyugati (angolszász), „Godson-i” értelmezésében⁴ az elhárítás a hírszerzés része. A nemzetbiztonsági szolgálatok (beleértve az olyan, bűnüldözési és kémelhárítási feladatokat egyaránt ellátó biztonsági szolgálatokat is, mint az USA-ban az FBI) *hírszerző közösséget* alkotnak. A *kémelhárítás* (counter-espionage) tulajdonképpen *ellenhírszerzés* (counter-intelligence), azaz hírszerzés a hírszerzésről. A nemzetközi kapcsolatokban, de a bűnmegelőzésben, terrorelhárításban is először a szembenálló fél szándékait, potenciálisan ártalmas törekvéseit és előkészületi tevékenységét kell felderítenünk ahhoz, hogy ellenlépéseket tehesünk. Ezért beszélünk nemzetbiztonsági és rendvédelmi területen egyaránt „hírszerzés-vezette műveletekről” és nem „elhárítás-vezette műveletekről”.

Bizonyos ellentmondást látunk abban, hogy a Belügyminisztérium részéről – egyébként helyeselhető – törekvés mutatkozik azon irányban, hogy egyes rendőri szervek és a nemzetbiztonsági szolgálatok kiemelt jelentőségű ügyekben az információcserén túlmutató szorosabb együttműködést

⁴ Lásd Izsa Jenő (2010)

alakítsanak ki (a titkos információszerezési módszerek összehangolt alkalmazását is beleértve), miközben az NKE-ről szóló törvény a nemzetbiztonsági felsőoktatást a *nemzetbiztonsági ágazat* szakembereire korlátozza. Márpedig nemzetbiztonsági felsőoktatás nélkül a kijelölt rendőri állomány nem lesz képes szoros műveleti együttműködésre a titkosszolgálatokkal. A bűnügyi hírszerzési ismeretek oktatásában való részvétel nem helyettesítheti a nemzetbiztonsági ismeretek elsajátítását. Ezért helyénvalónak tartanánk, ha egy megfelelő szintű ellenőrzöttséggel bíró szűk körre vonatkozóan lehetőség nyílna a polgári nemzetbiztonsági szakirányon rendőrök (továbbá vám- és pénzügyőrök, adóhatósági nyomozók stb-k) beiskolázására is, az eddigiekhez hasonlóan. Ehhez azonban a vonatkozó jogszabályok (az NKE-ről szóló törvény és a végzettségek elismeréséről szóló BM-rendelet) módosítása is szükséges lehet.

* * *

Végezetül ismét kihangsúlyozzuk, hogy a 2013 szeptemberében teljes gőzzel beindítandó – a polgári nemzetbiztonsági szakirányon is új, korszerű szemléletű – alap- és mesterképzés feltételeinek megteremtése szempontjából az intézet vezetésének legfontosabb feladata (ahogy azt a januárban elbírált igazgatói pályázathoz benyújtott szakmai munkaprogram is tartalmazta): a *gondoskodás a személyi (oktatói, kutatói és vezetői) utánpótlásról*.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 100/2010. sz. ZMNE szenátusi határozat (a Nemzetbiztonsági Mesterszak módosított Alaptantervének jóváhagyásáról)
- 128/2011. (XII. 2.) HM utasítás (A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok összevonásával kapcsolatos egyes feladatokról)
- 15/2006 OM rendelet (a Nemzetbiztonsági Szak alapításáról)
1949. évi XX. tv. (A Magyar Köztársaság Alkotmánya)
1994. évi XXXIV. tv. (a rendőrségről)
1995. évi CXXV. tv. (a nemzetbiztonsági szolgálatokról)
2009. évi CLV. tv. (a minősített adat védelméről)
2011. évi CXXXII. tv. (a Nemzeti Közszerződési Egyetemről)
2011. évi XXXVI. tv. (a Nemzeti Közszerződési Egyetem létesítéséről)
- A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem és a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatala közötti EGYÜTTMŰKÖDÉSI MEGÁLLAPODÁS, Budapest, 2011.
- Bejczy Alexa: Titkos információgyűjtés vs. jogállam. Doktori (PhD) értekezés. ELTE, 2011
- Hetesy Zsolt: A titkos felderítés. Doktori (PhD) értekezés. Pécs 2011.
- Izsa Jenő: Nemzetbiztonsági alapismeretek (A titkosszolgálatok működése), ZMNE egyetemi jegyzet, 2010
- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- Rácz Lajos: A szakirodalom művelésének fontossága a hírszerzésben napjainkban is aktuális. Felderítő Szemle, 2006/1. 109–117. o.
- Rácz Lajos: A tudás alapú szervezetek vezetése. 2. (szerkesztett kiadás) In: Vass Jenő Sándor (szerk.): A magyar katonai felderítés és hírszerzés története. Szemelvénygyűjtemény, MK KFH, Budapest, 2010. 9–18. o.

Rácz Lajos: Mi a hírszerzés? Felderítő Szemle, 2010/3–4. 35–51. o.
Rácz Lajos: Tudomány-e a hírszerzés? KNBSZ Szakmai Szemle, 2012/1.
16–33. o
T/5004. sz. törvényjavaslat (Egyes rendvédelmi tárgyú törvények
módosításáról, valamint az azzal összefüggő további törvénymódosításokról),
2011